

Tatjana MASTEN MILEK

Javna ustanova Zeleni prsten Zagrebačke županije

tatjana.masten.milek@zeleni-prsten.hr

ŠUME U ZAŠTIĆENIM I NATURA 2000 PODRUČJIMA – MOGUĆNOSTI I IZAZOVI

SAŽETAK

Zaštićena područja, odnosno zaštićeni dijelovi prirode u Hrvatskoj definirani su Zakonom o zaštiti prirode kao područja kopna ili mora koja imaju istaknutu bioraznolikost, krajobraznu vrijednost ili specifična prirodna svojstva.

Natura 2000 koherentna je europska ekološka mreža sastavljena od područja u kojima se nalaze prirodni stanišni tipovi i staništa divljih vrsta od interesa za Europsku uniju.

Zaštićena područja i ekološka mreža Natura 2000 u RH u velikoj mjeri obuhvaćaju upravo šumske ekosustave. Šume čine najveći dio površine unutar mreže zaštićenih i Natura 2000 područja s udjelom od 61,8 %.

Cilj okruglog stola bio je prikazati neke od osnovnih izazova s kojima se susreću šumari i zaštitari prirode kada se šumsko područje nalazi pod određenom kategorijom zaštite ili pak na području ekološke mreže Natura 2000, ali i mogućnosti koje imamo na raspolaganju kako bismo što više sačuvali svoju bogatu bioraznolikost.

Ključne riječi: šume, zaštićena područja, Natura 2000, bioraznolikost

UVOD

U sklopu 68. Savjetovanja biljne zaštite u Opatiji, drugog dana savjetovanja, 4. veljače 2026., održan je okrugli stol pod nazivom „Šume u zaštićenim i Natura 2000 područjima – mogućnosti i izazovi“. Moderatorica okruglog stola bila je dr. sc. Tatjana Masten Milek iz Javne ustanove za zaštitu prirode Zeleni prsten Zagrebačke županije, koja je ujedno održala i uvodno predavanje u temu. Sudionici okruglog stola bili su dr. sc. Milan Pernek iz Hrvatskog šumarskog instituta, prof. dr. sc. Lucija Šerić Jelaska s Prirodoslovno-matematičkog fakulteta te Darko Pleskalt, dipl. ing. iz Hrvatskih šuma. Okrugli stol trajao je 60 minuta pred auditorijem od oko 60 kolega.

Europska komisija usvojila je strategiju o bioraznolikosti do 2030. godine kao odgovor na današnju društvenu i ekološku krizu što je jedan od ključnih elementa Europskog zelenog plana. Strategija je usmjerena na ključne gubitke bioraznolikosti, poput klimatskih promjena, zagađenja i invazivnih stranih vrsta. Klimatske promjene i uništavanje okoliša prijetnja su egzistenciji Europe i svijeta. Osim već navedenoga, glavni negativni utjecaj na gubitak bioraznolikosti imaju

.....

ljudske aktivnosti direktnog uništavanja staništa i pretjeranog iskorištavanje prirodnih resursa (neodrživo gospodarenje). Bez djelovanja na sve ove čimbenike nemoguće je zaustaviti negativne promjene kojima smo danas svjedoci. Istodobno, međunarodna putovanja i trgovina udvostručili su se u posljednjem desetljeću i nevjerojatno brzo mogu proširiti štetne organizme diljem svijeta prouzročivši veliku štetu autohtonom biljnom i životinjskom svijetu te okolišu. U zaštićenim i Natura 2000 područjima osim svih navedenih izazova, imamo i određene restrikcije zbog određenih kategorija zaštite, a za provedbu aktivnosti zaštite prirode velik je problem i neusklađenost djelatnosti različitih sektora i nesređeni vlasnički odnosi.

REZULTATI I RASPRAVA

Tijekom rasprave prof. dr. sc. Lucija Šerić Jelaska objasnila je zašto su nam šume važne, te koliko su one ključne za očuvanje bioraznolikosti na nacionalnoj i europskoj razini. Šuma ljudima pruža vitalne usluge poput pitke vode, oprašivača, zaštite od poplava i obalne erozije i uopće ima ključnu ulogu u borbi protiv klimatskih promjena (vezanje ugljika, ublažavanje klimatskih ekstrema – veliki šumski kompleksi); 65 % Europljana živi unutar 5 km od prirodnog područja, što omogućuje zdraviji život; vrijednosti usluga od ekosustava iznose oko 200 do 300 milijarda eura godišnje i 4,4 milijuna radnih mjesta izravno ovisi o zdravim ekosustavima u Europi. Kontinuirani šumski areal i prašume nužni su za mnoge rijetke vrste (za velike zvjeri, saproksilne kornjaše, neke vrste ptica...), ali i zajednice kukaca pokazuju svoje specifičnosti (dominantne vrste duljeg životnog vijeka i dr.).

Dr. sc. Milan Pernek iznio je problem utjecaja klimatskih promjena i međunarodnih putovanja i trgovine glede eskalacije štetnih organizama, uključujući i invazivne strane vrste te one autohtone s kojima se Hrvatska susreće posljednjih godina u šumskim ekosustavima koji se nalaze pod zaštitom. Ekstremni vremenski uvjeti, kao što su ledolom 2014. godine u Gorskom kotaru te vjetrolom 2023. godine u Slavoniji u šumama hrasta lužnjaka imali su značajno veći negativan utjecaj od samih biotičkih čimbenika. Što se tiče smrekovih potkornjaka, njihova je populacija, za razliku od Europske situacije, u padu. Drugačija je, međutim, situacija s potkornjacima u mediteranskoj klimi. Mediteranski potkornjak pojavio se u agresivnijem obliku, a na Marjanu se nakon vjetroloma dogodila ponovna gradacija. Na Marjanu nema područja uključenih u mrežu Natura 2000, no on je primjer kako je, zbog statusa zaštite i funkcije šuma, bilo teže pravodobno reagirati na negativne čimbenike. Kolega je također istaknuo važnost provođenja programa posebnih nadzora u šumarstvu koji se odnose na karantenske vrste i sustavno se provode u Hrvatskom šumarskom institutu od 2010. godine. Pojava azijske strizibube u šumama kod Jankolovice (Biograd) pokazuje važnost posebnih nadzora jer to omogućuje pravodobnu

provedbu preventivnih mjera. Nadzor je koordiniran od Ministarstva poljoprivrede i šumarstva u suradnji s Hrvatskom agencijom za poljoprivredu i hranu i Hrvatskim šumarskim institutom.

Kolega Pleskalt istaknuo je da karantenski štetnici do sada nisu uzrokovali veće štete u šumama, no invazivne vrste, poput hrastove mrežaste stjenice, itekako su razlog za zabrinutost jer upućuju na slabosti u sustavu pravodobne reakcije. Naime, prva pojava ove stjenice registrirana je u Hrvatskoj 2013. Budući da se proširila na gotovo cijelom arealu hrasta lužnjaka i dobrim dijelom hrasta kitnjaka, napravila je goleme štete. Velikim se dijelom te šume nalaze u različitim kategorijama zaštićenih područja ili u Natura područjima. Činjenica da nema registriranih sredstava za zaštitu bilja za suzbijanje toga štetnika dodatan je problem.

Svi su sudionici raspravljali kako povećati razumijevanje i prihvaćanje potrebe za zaštitom biološke raznolikosti i šumskih staništa kroz zaštićena područja i ekološku mrežu, tj. Natura 2000 područja, među šumarima, biologima, donositeljima odluka i legislative te diljem javnosti općenito.

Činjenica je da je potrebno značajno poboljšati suradnju među šumarima, biologima i donositeljima odluka, da je potrebno pojačati promoviranje važnih usluga zaštićenih ekosustava za okoliš i zdravlje ljudi, ali i ekonomsku korist za lokalne zajednice u Natura 2000 područjima. Održivi šumski turizam može tome pridonijeti, ali može stvoriti i dodatan pritisak. Najveći izazovi i prilike za očuvanje biološke raznolikosti u Natura 2000 šumama u sljedećih 10 do 20 godina uključuju održavanje ekološke mreže usprkos globalnoj situaciji aktualnih

ratova i ekonomskih izazova, optimizaciju praćenja i učinkovitosti zaštite. Svjedočenje koliko nas koštaju nepogode, poput požara, vjetroloma, invazivnih vrsta, donosi nove izazove u obnovi tako stradalih sastojina s ciljem što učinkovitije zaštite biološke raznolikosti, a time i funkcioniranja ekosustava uključujući i usluge ekosustava. Treba intenzivirati rad na promociji pokazujući napredak i pozitivne prakse, kao i uključivanje javnosti u prikupljanje podataka o biološkoj raznolikosti, čime se povećava svijest kod ljudi o značaju očuvanja prirode i njezinih nemonetarnih vrijednosti. Nema jedinstvenog najboljeg pristupa, već upravljanje treba prilagođavati specifičnim uvjetima, čemu svakako pomažu znanstvena istraživanja.

ZAKLJUČCI

Danas se u svijetu paralelno događaju dvije velike krize koje su međusobno povezane, a to su kriza bioraznolikosti i klimatske promjene. Mnogi svjetski stručnjaci uvjereni su da je nemoguće riješiti problem klimatskih promjena bez rješavanja krize bioraznolikosti, i obrnuto.

- Zdravi ekosustavi otporniji su na klimatske promjene te su u stanju pružiti nam niz usluga ekosustava o kojima ovisi naša dobrobit i opstanak. Zdravi ekosustavi mogu primjerice primiti višak poplavnih voda, spriječiti eroziju obale ili tla prilikom ekstremnih meteoroloških prilika i mogu ublažiti utjecaj ekstremnih temperatura.

- Šume i oceani osnovni su rezervoari ugljika najviše zbog životnih zajednica odgovornih za fiksaciju ugljika te svih procesa koji se događaju tako dugo dok je ekosustav funkcionalan. Njihovim nestankom procesi kruženja tvari i fiksacije ugljika gotovo prestaju, a ugljikov dioksid otpušta se u atmosferu, što pridonosi klimatskim promjenama.
- Invazivne strane vrste koje mogu izazvati goleme ekonomske štete danas se šire brže nego ikada zbog pojačane međunarodne trgovine biljnim materijalom i zbog međunarodnih putovanja.
- Kod gospodarenja šumskim ekosustavima koji se nalaze u određenim kategorijama zaštićenih područja, kao što su Strogi rezervati i Nacionalni parkovi, često se pojavljuju brojni problemi zbog restrikcija od zaštite prirode.
- U šumarstvu ima vrlo malo registriranih pesticida, te je potrebno koristiti alternativne metode.
- U zaštićenim su područjima velik problem nesređeni vlasnički odnosi, te se rijetko može kazniti počinitelja koji krši Zakon o zaštiti prirode.
- U zaštićenim i Natura 2000 područjima velik je problem i neusklađenost djelatnosti različitih sektora (šumarstva, poljoprivrede, vodnog gospodarstva, zaštite prirode).

FORESTS IN PROTECTED AREAS AND THE NATURA 2000 NETWORK – OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

ABSTRACT

In the Republic of Croatia, protected areas are legally defined by the Nature Protection Act as terrestrial or marine territories characterized by significant biodiversity, landscape value, or specific natural attributes. Natura 2000 serves as a coherent European ecological network, comprising sites that host natural habitat types and wild species of Union interest. Within Croatia, these frameworks extensively encompass forest ecosystems; notably, forests constitute the primary land cover within the combined protected and Natura 2000 network, accounting for 61.8% of the total area. This round table aimed to examine the primary challenges encountered by forestry professionals and conservationists when managing forest areas under specific protection categories or Natura 2000 designations. Furthermore, the session explored available management tools and strategies essential for the long-term preservation of the state's rich biodiversity.

Keywords: forests, protected areas, Natura 2000, biodiversity